

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1906. Andra Kammaren. N:o 19.

Tisdagen den 27 februari.

Kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 20 innevarande februari.

§ 2.

Herr statsrådet *D. K. Bergström* aflämnade Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen med förslag till lag i anledning af Sveriges anslutning till den internationella godstrafikkonventionen.

Den kungl. propositionen bordlades.

§ 3.

Herr talmannen tillkännagaf, att till kammaren inkommit ett utslag, hvilket i nedan intagna, nu upplästa delar var af följande lydelse:

Kungl. Maj:ts utslag på de besvär, förre kyrkoherden David Holmgren i underdånighet anført däröfver att,

sedan landsfiskalen *K. E. Lagerborg*, efter förordnande af justitiekanslersämbetet, vid Valle häradsrätt yrkat ansvar å klaganden för förskingring af medel, hvilka han såsom kyrkoherde i Varnhems pastorat i kraft af sitt ämbete omhänderhaft,

samt Skånings och Valle häradsrätt genom utslag den 30 juni 1905 — — — sig utlåtitt, att — — — funne häradsrätten rättvist döma klaganden, hvilken redan blifvit från sitt ämbete afsatt, för förskingring af medel, som han på grund af sitt berörda ämbete omhänderhaft, att hållas till straffarbete i ett år samt förklara klaganden ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas;

så har Kungl. Maj:ts och rikets Göta hofrätt, där klaganden besvärat sig, i utslag den 14 november 1905 yttrat, att enär klaganden vore lagligen förvunnen att hafva ur kassor, hvilka han i egenskap af kyrkoherde haft om händer, tillgripit och förskingrat penningar till belopp af minst tvåtusen sexhundraelfva kronor 63 öre, pröfvade hofrätten, med stöd af 25 kapitlet 11 § strafflagen,

jämförd med 4 § i lagen om straff för ämbetsbrott af präst och om laga domstol i sådana mål den 8 mars 1889, rättvist fastställa det slut, hvartill häradsrätten i öfverklagade utslaget kommit;

däri klaganden i underdånighet yrkat ändring, hvaröfver tillförordnade landsfiskalen Johan Alfred Björck i underdånighet förklarar sig, och har klaganden tillika anhållit, att, därest besvären ej vunne nådigt bifall, Kungl. Maj:t likväl täcktes af nåd befria klaganden från honom ådömdt straff;

Med Kungl. Maj:ts högsta domstol beslutet; gifvet Stockholms slott den 24 februari 1906.

Kungl. Maj:t har i nåder låtit sig föredragas ofvanberörda underdåniga besvär samt nådeansökning och finner ej skäl att i hofrättens utslag göra ändring eller anledning att lämna bifall till nådeansökningen. Det vederbörande till underdånig efterrättelse länder.

Under Hans Maj:ts

Min Allernådigaste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF

(L. S.)

Karl Staaff,

chef för justitiedepartementet.

Bo Leijonhufvud.

I transnumerade delar rätt afskrifvet, intygas. Stockholm och Kungl. Maj:ts Justitierevision den 24 februari 1906.

Ex officio

F. Peterzens.

(Stämpel.)

Härefter yttrade

Herr talmannen: Då, enligt 26 § riksdagsordningen, herr Holmgren på grund af den fällda domen är obehörig till riksdagsmannakallets utöfvande, så åligger det kammaren, enligt 28 § riksdagsordningen, att hos Konungen göra anmälan om den sålunda inom kammaren uppkomna ledigheten, som skall genom val fyllas, och har jag låtit upprätta förslag till skrifvelse om sådan anmälan.

Berörda skrifvelseförslag, som härefter föredrogs, blef af kammaren godkänt.

§ 4.

Remiss af en proposition.

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af §§ 31, 49 och 53 regeringsformen samt §§ 10 till och med 22 ävensom §§ 25 och 38 riksdagsordningen så ock till öfvergångsstadgande i riksdagsordningen.

Därvid anförde:

*Remiss af en
proposition.
(Forts.)*

Herr Kjellén: Herr talman, mina herrar! Vid remissen af den kungl. statsverkspropositionen tillät jag mig att yttra några farhågor och förhoppningar med afseende å det rösträttsförslag, som då endast förelåg i grofva konturer i Kungl. Maj:ts frontal. Detta förslag ligger nu på våra pulpeter. Vi hafva haft någon tid att sätta oss in i dess bestämmelser. Tiden är alltså inne till en mera real och konkret kritik af detsamma, och jag hoppas, att det icke må anses förmätet af mig att här försöka åstadkomma en sådan.

För 10 år sedan yttrade en ärad och vördad ledamot af denna kammare, som ännu har sin plats på karlstadsbänken, att han icke trodde en lösning af rösträttsfrågan vara möjlig, förrän regeringen »finge anledning att stödja sin politik på Riksdagens Andra Kammare». Hvad som gifver den närvarande situationen dess historiska egenomlighet är, att denna förutsättning äntligen har inträdt. Regeringen söker nu sitt enda parlamentariska stöd i Andra Kammaren. Men detta stöd är, numerärt att räkna, blott en knapp majoritet. Skall regeringens rösträttsförslag gå fram till seger, måste det alltså bero på förslaget egen inneboende kraft att förebygga det sociala missnöje, som nu är rådande, och förhindra uppkomsten af något nytt, berättigadt socialt missnöje. Detta är, som jag förut tillätit mig yttra, vägen till den nationella samling, hvarefter vi alla längta, och det är ur denna synpunkt, som en kritik öfver detta förslag måste anläggas.

Den väldiga rörelse, som afsatt sin sista frukt i denna proposition, härstammar från de stora massor, som stå *under* strecket, och hvilka man i dagligt tal plägar nämna de rösträttslösa. De hafva, så att säga, suttit i utspelet. Deras kraf är det första, som skall genom reformen tillgodoses.

Det kan naturligtvis icke falla mig in att söka på något vis bedöma, om de nu hafva skäl att vara tacksamma eller icke. Det tillkommer deras egna ledare och talmän att afgöra. Men då hela förutsättningen för det nuvarande regeringspartiets och den nuvarande regeringens bildande har varit att tillfredsställa dessa anspråk, så får det väl utan vidare antagas, att dessa missnöjda nu skola blifva nöjda. Vi återfinna ju också i det nu föreliggande rösträttsförslaget demokratiens två stora trumf ograverade, nämligen den allmänna rösträtten och majoritetsvalen.

Det finnes verkligen ett hinder ännu, innan den demokratiska floden får flyta fri och jämn; och det är valrättens suspens för den, som icke fullgjort sin skatteplikt. Detta är gifvetvis en eftergift åt högernsida i vårt politiska lif. Men af hvad herr statsministern och föredraganden yttrar på sid. 11 i propositionen framgår tydligt, att den skett uteslutande af opportunitetsskäl. Hans hjärta har tydligen icke varit med i denna eftergift. Detta är också mycket klart, om man läser hans egen briljanta kritik af denna s. k.

Remiss af en
proposition.
(Forts.)

garanti vid 1904 års riksdag. Då yttrade nämligen den nuvarande herr statsministern, att utskyldsstreet i kombination med allmän rösträtt kan föranleda den konstigheten, att en person, som slarfvar *litet*, slarfvar bort rösträtten, under det att däremot en person, som slarfvat så *mycket*, att han icke längre är uppskattad till någon årlig inkomst, får sin rösträtt tillbaka. Jag tager fasta på detta uttalande. Lika naturligt detta stadgande var, så länge vi ännu tänkte oss ett skattestreck, lika oorganiskt hänger det nu vid författningen, sedan vi kommit nedom skattestreet och ned till den allmänna rösträtten. Det är ju tämligen klart, att ett system, som premierar storslarfven, skall väcka missnöje bland småslarfvarna och ordentligt folk, ett missnöje tillräckligt starkt att inom kort skölja bort sin anledning. Utan tvifvel skall det icke bli svårt för den rena demokratiens anhängare att på *denna* grund antaga och acceptera förslaget. De förstå ju alltför väl, att denna inskränkning blott är ett tillfälligt hinder, att det endast är en tidsfråga, då den skall undanröjas.

Jag har anmärkt detta, gifvetvis icke för att opponera mot själftva villkoret, som naturligtvis från konservativ synpunkt är bättre än intet, utan för att framhålla, huru skört och bräckligt det är betraktadt som *garanti* mot den allmänna rösträttens förmodade vådor. Det gifver oss ett *uppskof* blott, det verkar som ett öfvergångsstadgande. Den politiska tyngdlagen kommer helt visst att inom kort aflägsna det, likt alla sådana små hinder i en utförsbacke.

Således får man antaga, att det demokratiska partiet har fått ut sina fordringar — med passande respit — genom det här föreliggande förslaget. Det följer då att se, huru det ställer sig från högersynpunkt, huruvida högern också fått ut sina berättigade kraf. Det följer att se, om kanske högern redan *nu* har anledning till missnöje.

Det är ytterst intressant, mina herrar, att från den nuvarande ståndpunkten kasta blicken tillbaka på rösträttsfrågans utveckling i vårt land. Då rösträttsfrågan först framkom, så var det bönderna, som voro de missnöjde, därför att åtskilliga af deras klass förlorat sin rätt genom den nya census; och motståndet kom från liberalerna, som antogo, att rösträttens utvidgning i främsta rummet skulle komma de stora godsägarna med många underhafvande till godo. På 1880-talet började bekymmer för egen del gripa ett af de hittills väl-situerade elementen, nämligen storstadshögern. Men ännu förspordes icke någon som helst oro från de gamla makthafvarne på landet. Fram mot sekelskiftet började emellertid marken att kännas vacklande äfven för dem. Och i närvarande stund har det kommit därhän, att vi i *storstadshögern* och *bondeklassen* hafva tvenne nya kategorier i samhället, hvilka verkligen hafva anledning till missnöje redan med det nu bestående systemet. Men det förslag, som nu föreligger till behandling, kommer att verka ytterst olika på dessa båda kategorier. Jag skall därför be att få behandla dem hvar för sig.

Hvad först beträffar storstadshögern, så är problemets skäligen enkelt. Mina herrar, den svaga stämman, åt hvilken I i detta ögonblick lämnar eder godhetsfulla uppmärksamhet, är den enda, som i närvarande stund får höjas i denna sal å hela den samlade storstadshögerns vägnar. All den konservativa åskådning, som rymmes inom en befolkning af 600,000 invånare, har ibland de 39 platser i Riksdagens Andra Kammare, som storstäderna fått åt sig upplåtna, vid senaste val icke kunnat eröfra åt sig mer än *en enda* plats. Således har redan under det nuvarande författningsskicket detta icke oviktiga sociala element sjunkit ned nästan så djupt i politisk representation, som är möjligt. Högern i storstäderna bilda ett rösträttslöst element, som har vida reellare anledning eller rättighet till detta namn än de massor, som tagit ett slags patent på detsamma. Vi kunde väl ha anledning att uppställa fordringar för vår egen del. Huru skulle nu det föreliggande förslaget tillfredsställa våra fordringar?

Hvad då först beträffar borttagandet af census, är det ju allom bekant, att detta icke kommer att göra så synnerligen mycket i storstäderna, åtminstone så länge utskyldsstrecket kvarstår; ty i storstäderna finnes redan, praktiskt sedt, allmän rösträtt. När vi sedan fortsätta studiet af det föreliggande förslaget, finna vi en annan klausul, som angår oss, och det är enmansvalkretsarna i storstäderna. Att äfven bestämmelsen därom kommit till utan någon hänförelse från föredragandens sida, är tydligt nog af hans motivering och föregående. Men bestämmelsen står där i alla fall, och vi hafva anledning att känna oss tacksamma mot honom därför. Ty det står utom tvifvel, att denna bestämmelse innebär någon ljusning i storstadshögerns nuvarande politiska läge. Det kan icke förbises, att inom storstäderna försiggår en viss social sortering efter naturliga förhållanden, så att t. ex. fabriksarbetarne gärna samla sig i periferien. Enmanskretsar i en storstad öppna alltså någon utsikt till en utsortering, äfven af politiska element, hvarigenom högern kan komma till större rätt än hittills. Jag vet, att detta uppslag har härstammat från socialistiskt håll, men detta skall icke hindra mig att erkänna det. Jag fruktar icke Danaerna, då jag är i tillfälle att själf undersöka deras skänker, och tror mig finna, att de äro äkta.

Ett bevis för hvad jag nyss yttrade är det senaste i Göteborg verkställda valet. Det försiggick i åtta valkretsar; i fyra af dem tågade den konservativa listan med alla sina nio namn fram i teten, och det var först vid sammanräkningen, som det högst bedröfliga resultatet framkom, att mitt namn föll ut ur valurnan och intet annat af de våra. Hade i Göteborg vid detta tillfälle funnits indelning i enmansvalkretsar, så hade en dylik indelning kommit att verka såsom ett proportionellt valsätt och, såsom det synes, i ganska rättvis proportion tillika, för så vidt nämligen som det konservativa partiet i Göteborg vid det tillfället var nästan jämnstarkt med de förenade liberala och socialistiska partierna.

Remiss af en proposition.
(Forts.)

Remiss af en
proposition.
(Forts.)

Men om det således måste erkännas, att den föreslagna indelningen af storstäderna i enmansvalkretsar innebär någon förbättring i storstadshögerns läge, så måste vi å andra sidan akta oss att öf-
öfverskatta denna fördel. Redan föredraganden af 1902 års kungl. rösträttsproposition uttalade några välbetänkta varningsord därutinnan.

Hvad först det af mig anförda exemplet angår, är det ju icke så säkert, att de fyra valkretsarnas högerelement hade kunnat entusiasmeras för hvar sitt högernamn lika så mycket som för den samlade högerlistan, och dessutom gällde ju ännu census jämte den »dåliga skattemoral», hvarom den nuvarande herr statsministern talat vid något tillfälle. Det är vidare tydligt, att demokratin i mer eller mindre socialistisk form kommer att ändra taktik i storstäderna, om enmansval där skola träda i stället för listval, och att den med tiden kan arbeta upp nya chanser för sig. Det enda verkligt säkra och ur rättvisans synpunkt oangripliga skyddet för storstadshögern såsom politiskt parti är gifvetvis det proportionella valsättet. Kunde det af praktiska skäl genomföras, vore problemet här, enligt min uppfattning, fullständigt löst. Men först och sist måste högern sätta sin tillit till sina egna idéers kraft och sitt upplysningsarbete bland valmansskarorna. Vi få icke hålla oss förnämt tillbaka. Vi få stiga ned på samma plattform som våra motståndare, använda samma agitationsmedel som de, anpassa oss efter de demokratiska vanorna som de. Om vi det göra, då kan jag verkligen icke förstå, hvarför svenska arbetares öron skulle vara mindre öppna för de konservativa och nationella idéerna än t. ex. engelska arbetares. Det kan icke förnekas, att storstadshögerns dåliga ställning i viss mån är att skrifuva på dess eget konto. Ty den kan icke peka på någon orättfärdig olikhet i sin yttre ställning. Vi hafva lika gen väg till valmännen som våra motståndare, och vi hafva lika god *start till valurnorna* som de.

Härefter kommer jag till den tredje synpunkten, det andra högerelementets ställning till det närvarande författningskicket och till det nu föreliggande kungl. förslaget.

Vi veta, att det redan nu står illa till med den gamla svenska bondehögern, så till vida nämligen, som den efter hvarje val återkommer decimerad till Andra Kammaren. Huru skall dess öde gestalta sig, om sådana förändringar som de här föreslagna genomfördes?

Det är då först att märka, att streckets borttagande här skulle välla en fullständig revolutionering af de gamla förhållandena. Jag håller icke för otroligt, att de då nytillkommande valmännen skulle komma att utgöra flertalet inom hvarenda valkrets på landsbygden. I hvilken mån dessa nya valmän skulle ställa sig som bundsförvanter eller som fiender till de gamla makthafvandena, är icke så godt att beräkna och torde komma att växla efter omständigheterna; men det varslar icke godt för de gamla makthafvandena, att man,

såsom vi nyligen hörde här från stockholmsbanken, längst till vänster börjat ömma för landsbygdens arbetare. Redan här ha vi alltså en vida större förändring och risk för bondehögern än för storstadshögern.

Remiss af en proposition.
(Forts.)

Men härtill kommer en annan och kanske viktigare sak; och det är den, att de gamla makthafvandena på landet samtidigt, genom den sociala utvecklingen själf, i alltjämt växande grad utsättas för den uppenbara orättfärdigheten af en *sämlre start till valurnorna* än massor af de nya. De skola icke blott få stora, nya skaror att täflla med, utan de få också i stor utsträckning bojer om fötterna, när de skola gifva sig in i kapptäflingen.

Mina herrar, det finnes redan nu en kategori af rösträttslösa här i landet, hvilkas ställning synes mig sämlre än alla andras. Det beror icke på deras bristande kvalifikationer, ty de kunna ha den yppersta kompetens. Det beror icke på något deras eget fel eller deras egen skuld, såsom fallet är med småfolket i storstäderna, då de icke betala sina utskylder, eller till äfventyrs också med storstadshögern, om den försummar agitationen; ty alla deras ansträngningar i den vägen äro på förhand dömda att misslyckas. Deras lott är icke heller att jämställa med en vanlig minoritets, ty alla andra minoriteter ha möjlighet att arbeta sig upp till majoritet, men denna möjlighet synes här icke föreligga. Det är alltså här fråga om en kategori af samhällsmedlemmar, som icke blott äro för dagen och stunden rösträttslösa, utan som äro *politiskt dödsdömda*.

Dessa vårt politiska samhälls styfbarn äro de besuttne på landsbygden, som råkat ut för olyckan att i sin närhet, inom en viss icke alltför kort radie få en storindustriell anläggning eller ett modernt stort kommunikationssamhälle. De skola aldrig kunna komma fram till valurnorna lika fort som de tätboende arbetarne i ett dyligt samhälle; de skola aldrig kunna täflla med dessa i organisationsförmåga, i politisk bildning och politisk träning — något, som de i industriens tjänst anställda arbetarne få hart när till skänks, just därför att de så lätt kunna komma tillsammans — de kunna aldrig hoppas att öfverflygla dessa senare i antal, ty industrien är i stark utbredning på landsbygden, och den kan där lätteligen på ett år tillföra befolkningen mera växt, än jordbruket mäktar kanske på årtienden.

Det är under sådana förhållanden uppenbart, att här redan förefinnes ett missnöje. Men huru skall det kännas för dessa, om de igenom detta regeringsförslag som lag ställdes mellan tvenne eldar: dels den inflyttade industrien med dess motsatta intressen och dels sina egna arbetare?

Hvad jag här talat om, är icke en tillfällighet eller en kuriositet inom vårt samhälle, utan det är, såsom vi alla veta, redan ställningen för en stor del af Sveriges bondeklass och skall med tiden i mer eller mindre farlig grad bli ställningen för hela denna klass. Den svenska bondeklassens politiska existens — ingenting mer och ingen-

*Remiss af en
proposition.
(Forts.)*

ting mindre — är således det problem, som nu är ställt på dagordningen. Här hotar ett nytt missnöje, som icke blir mindre allvarligt därför att det kommer från nationens egen must och märg.

När jag då i denna kungl. proposition söker efter bot för detta nya och öfver allt annat berättigade missnöje, så finner jag en detalj, som här kan ha inverkan, och det är klausulen om omval. Jag anser den i sig själf väl motiverad, både i fråga om själva saken och det valda systemet. Men det är uppenbart, att den på bondehögerns ställning skulle verka icke som en förbättring, utan som en yttermera försvårande omständighet. Ty är det så, att bonden redan nu har en sämre chance vid valurnan än arbetaren, så måste naturligtvis hans situation försämras, om denna dåliga chance får två tillfällen att göra sig gällande. Jag bläddrar så vidare i propositionen, men finner intet, intet —. Det enda, som finnes, är af natur att öka missnöjet; af bot ser jag intet, det finnes icke ett ord om det, det finnes icke en prick i denna Kungl. Maj:ts proposition från första ordet till det sista, som vittnar om, att man behjärtat den politiska nöd, i hvilken den svenske bonden skulle komma genom förslagets antagande! Andra ansikten ser jag här skynta fram mellan raderna, mer eller mindre främmande ansikten: internationella faktorer, den moderna arbetarörelsen, den moderna kapitalismen — — jag ser dem liksom väntande på att få fråssa på dessa stadganden och breda ut sig på vår gamla svenska mark. Men icke ett finger ser jag sträckas ut från dessa paragrafer för att i trängseln med dem skydda det element, som dock är det ursprungligt nationella här i landet. Det är första gången, som Kungl. Maj:t underskrifvit ett förslag, som saknar hvarje känsla för bondeklassens politiska bekymmer! Man kunde ha väntat sig att få läsa åtminstone ett tack för bondeståndets gamla gärning i vår historia. Men däraf förspörjes intet. Det är alldeles tyst. Det är som en begrafning i stillhet. Under isande tystnad från svenska konungamaktens sida, som alltid i svenska bondeståndet haft sitt trognaste värn, vill man här bära detta bondestånd till grafven.

Om jag då försöker spåra anledningen till denna tystnad i den kungl. propositionen rörande en så ytterligt viktig sak, så har jag endast att gå till den föregående parlamentariska diskussionen. Där finner jag då först den ståndpunkten, att — här icke förefinnes någon fara. Man förnekar faran. Gentemot det öppna faktum, att det gamla bondepartiet hit återvänder decimeradt efter hvarje nytt val; gentemot det uppenbara sammanhanget mellan detta undanskjutande af bondepartiet och den på landsbygden sig utbredande industrien (tillika med penningens fall); gentemot de järnlagar, som bjuda industrialiseringen att alltjämt fortsätta på landsbygden — gentemot allt detta vill man ändock förneka, att bönderna löpa någon fara.

Jag vet dock, att det äfven finnes ett annat, mera allvarligt menadt skäl, och ett skäl, som består i två ord allena, genom hvilka

man tror sig nedslå all kritik. De två orden äro: *Första Kammaren*. Man menar, att dessa ur Andra Kammaren undanträngda element skola få sin naturliga representation och sin tillflykt i Riksdagens Första Kammare.

Remiss af en proposition.
(Forts.)

Jag skall nu icke upptaga någon tid med att försöka behandla det problemet, om Andra Kammaren bör vara en representation af hela folket, och jag skall icke heller tillåta mig att döma om, huruvida Riksdagens Första Kammare bör stå i vår författning som något slags naturminnesmärke eller nationalpark, där nationella kuriosa åtnjuta konstladt skydd för sin eljest hopplösa existens. Jag skall förbigå alla sådana frågor och endast söka göra en rent politisk anmärkning. Är det icke så, mina herrar, att den verkliga politiska striden försiggår något *framför* dagshändelserna? Är det icke så, att idéerna kämpa liksom i förpostfäktning, och när så den ena eller andra frågan kommer på dagordningen och partierna upptaga viljekampen, då kan det hända, att en stor och väsentlig del af striden redan är afgjord? Därför är det statsmannens uppgift att ha blicken framför händelserna och beräkna deras konsekvenser. Stannar han med blicken inne i händelsernas vimmel, skola dessa säkerligen blifva honom öfvermäktiga.

Om jag vågar uttala en mening om det nuvarande politiska läget, så skulle jag vilja säga, att striden i denna kammare redan principiellt är afgjord. Det verkliga slagfältet ligger där borta i den andra salen. Det är i själfva verket icke Andra Kammarens reformering, utan det är Första Kammarens reformering eller dess existens, som det här gäller. Rösträttsfrågan är blott ett täckelse, bakom hvilket vi skymta konturerna af en representationsfråga.

Det är ju tydligt, att de krafter, som mobiliserats emot strecket, endast vänta på seger i den frågan för att sedan kasta sig på Första Kammaren. Vi höra redan detta fältrop rundt omkring oss; i Riksdagens förhandlingar har jag sparat det åtminstone tio år tillbaka. Och i samma stund demokratien blir fullständigt herre öfver denna kammare, i samma stund är Första Kammarens verkliga motståndskraft bruten. Ty denna kammare på sin smala bas kan bestå som själfständig faktor endast genom ett stöd i Riksdagens Andra Kammarer. När detta stöd faller, så är det Första-Kammarfrågan, som allvarligen kommer på dagordningen. Detta, tror jag, är den afgörande punkten i hela den nuvarande situationen. När man vill trösta oss med, att de ur Andra Kammaren bortjagade elementen skola få sin tillflykt i Första Kammaren, så kunna vi verkligen icke godtaga denna tröst, när vi finna, att man samtidigt arbetar på att underminera denna deras sista tillflykt, denna Första Kammarer.

Det synes, som om det icke fordrades mycket skarpsinne för att ställa ett horoskop för vår politiska utveckling i framtiden med denna proposition som utgångspunkt: först utskyldsstrecket lämpliga bortfallande, därpå det gamla bondepartiets sammankrympande till ett intet i denna sal och så småningom därefter Första Kammarer

*Remiss af en
proposition.
(Forts.)*

reformering, till dess att den icke längre bildar något hinder för den rena och otyglade demokratien. Dessa olika skeden synas skola följa på hvarandra och ur hvarandra enligt den logik, som ligger i tingen själfva och som är människan öfvermäktig. Således, sätter man något värde på vår författnings nuvarande grundvalar, och vill man här komma icke blott till ett *beslut*, utan äfven till ett *slut* i frågan, måste man också se denna Första-Kammarsfråga i ansiktet. Man måste i detta ögonblick tänka på antingen garantier för bondeståndets existens som väsentlig faktor i Andra Kammaren eller garantier för den nuvarande majoritetens existens i Första Kammaren. Kan man lösa den förra frågan, då har man tillika löst den senare, och då har man gifvit mindre efter för tidens rörelser. Kan man lösa den senare frågan, den om Första Kammarens reformering, ensam, så har man gifvit mera efter, men i alla händelser vunnit något väsentligt.

Men om jag då i föreliggande kungl. proposition söker någon tanke på sistnämnda fråga, någon bot för Första Kammarens nöd, så blir jag åter besviken. Både bondeståndet och Första Kammaren utlämnas här på nåd och onåd åt de fientliga strömningar, som gå i tiden.

Det är naturligtvis långt ifrån mig att tro, att en sådan utveckling varit afsedd af den nuvarande regeringen. Den har naturligtvis handlat i bästa mening om hvad den ansett vara för landet nyttigt, men den har känt så starkt det närvarande ögonblickets tryck och behof, att den icke haft sinne och känsla för utvecklingen längre framåt i tiden. Och så har det gått, som det alltid tycks gå i Sveriges politik, både till höger och vänster: man stannar vid de små synpunkterna, reformerar för stunden och sörjer för dagen och låter morgondagen ha sin egen omsorg.

Må man nu icke missuppfatta min personliga ställning till frågan så, som om jag skulle anse det vara bra som det är! Jag torde ha gifvit tillräckliga skäl för motsatsen. Jag vet väl, att den svenska bondeklassens hittillsvarande maktställning måste upphöra, och jag är icke nog mycket »teaterbonde» för att gråta däröfver. Jag ser därpå med det vemod, hvarmed historikern betraktar det tragiska i mänsklighetens allmänna lott. Det har nämligen förefallit mig, med den ringa inblick jag kunnat få i historiens hemligheter, som om historien skipade ett slags *successiv rättvisa* genom att ge den ena samhällsklassen makt efter den andra. Folkens inre historia synes få sitt väsentliga innehåll genom trängseln mellan olika samhällslager, hvilka liksom vattenskiikten i ett haf sträfva att komma upp till ytan, och sålunda stiga och och falla i en ständig cirkulation. Så har det varit i vår svenska historia. Vi se först ett råd, en högaristokrati af jorddrottar, därpå trädde i historiens förgrund en ämbetsaristokrati, adeln, och en bildningsaristokrati, prästeståndet. Då år 1866 tiden äfven för dem var kommen att afträda från

ledningen, så öfvertogs den af det forna bondeståndet, landsbygdens hemmansägareklass.

Det är nu så, att döma af tidens tecken, som skulle det åter stunda till aflösning. Det fjärde ståndet, arbetareklassen, tränger in på arenan i det tredje ståndets ställe. Med den egoism, som innebor i alla samhällsklasser, har den ene efter den andre makt-hafvaren gjort sig makten till godo, och gifvetvis skall detta bli fallet äfven med de nya arftagarne. Därom är intet att säga. Ett folks utveckling tyckes skrida fram liksom i en geologisk lagring, så att den ena samhällsklassen utvecklar och afsätter sin prägel efter den andra.

Men det finnes en särskild princip i denna utvecklingsprocess, som jag i dag vill fästa uppmärksamheten på, och det är den, att *en förbrukad samhällsklass icke våldsamt aflägsnas ur samhällsskicket, utan kvarstår som broms i författningsmaskineriet, sedan den upphört att vara drifkraft.* Sålunda var rådet kärnan i adeln, långt efter sedan det upphört att själf fungera som rikets representation; och när tiden år 1866 var kommen för adeln och prästeståndet, fingo de en fristad och verksamhetsplats i Riksdagens Första Kammare, på samma gång som det gamla borgareståndet fick sig en opropor-tionerlig lott tilldelad i Andra Kammaren.

Om och när nu bondeståndet skall lämna sin ledande roll, så menar jag, att äfven det åtminstone bör tillgodonjuta denna histo-riska rätt att bevaras som ett återhållande element i författningen. Det har kraf därpå i den sunda utvecklingens och den historiska kontinuitetens namn, såväl för sin egen som för hela fäderneslandets skull. Då regeringen i Kungl. Maj:ts föreliggande proposition icke beredt någon sådan plats åt Sveriges bondeklass, så har den efter mitt förmenande saknat blick för hemligheten i den organiska stats-utvecklingen. Detta är min största anmärkning mot densamma, och det är den, som gör, att jag — ehuru med den bästa vilja att för fridens och den nationella samlingens skull gå så långt till mötes som möjligt — icke kan anse, att det i propositionen framlagda förslaget oförändradt och utan tillsatser kan fylla det behof, som nu föreligger.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman! Jag är icke beredd att hålla något egentligt anförande, utan ville endast säga, att det enligt mitt förmenande icke får och icke bör betraktas som någon samhällsolycka, att man, såvidt möjligt är, gifver rättvisa åt alla samhällsklasser. Däri ser jag den enda utvägen att vinna sam-förstånd de olika klasserna emellan, och jag för min del motser med verklig glädje den dag, då Sveriges representation gifver fulla med-borgerliga rättigheter åt alla samhällsklasser i vårt land. Jag anser mig i detta sammanhang böra erinra om hvad en mycket aktad f. d. ledamot af denna kammare en gång yttrade. Han sade nämligen: »Kom icke och skräm oss med arbetarna, de äro kött af vårt kött

Remiss af en proposition.
(Forts.)

Remiss af en proposition.
(Forts.)

och ben af våra ben.» Då den förre talaren målat framtiden för bondeklassen så ofantligt mörkt, vill jag säga honom, att jag ser en ljusning för bondeklassen däruti, att det nu föreligger ett förslag, som skänker full rättvisa åt alla samhällsklasser. Jag tror, att vi, i stället för att resa upp olika klassintressen mot hvarandra, böra söka åstadkomma samförstånd klasserna emellan, och att detta vore ett bättre sätt att använda den stora förmåga, som den siste talaren obestriddligen besitter. Först när ett sådant samförstånd vunnits, kunna vi med fröjd gå framtiden till mötes.

Herr Branting: Herr talman! Det hade icke varit min mening att vid denna remiss yttra något, men den förste ärade talaren utvecklade synpunkter, som synas mig icke böra lämnas alldeles obesvarade.

Han utgick i början af sitt anförande från det antagandet, att den nu framlagda kungl. propositionen skulle komma att hälsas med full tillfredsställelse från den rösträttslösa massan, de djupa leden. Jag tror, att redan nu, innan utskottsbehandlingen af propositionen börjat, bör sägas, att så helt visst icke kommer att blifva förhållandet. Ty detta förslag har alltför mycket skattat åt rena opportunitetssynpunkter i Riksdagen, för att den entusiasm och den anslutning från de breda lagren, som man så gärna ville se vara den bärande kraften i den stora rösträttsreformen, nu skall kunna i någon vidare grad påräknas. Trots att förslaget innebär eftergifter för de demokratiska fordringarna, kvarstå dock i detsamma så många hinder för en demokratisk utveckling, så många inskränkningar, så många »garantier» — för att begagna det gamla ordet — att deras sammanlagda summa helt visst kommer att verka förstämmande i den tillfredsställelse, hvarmed de rösträttslösa eljest skolat motse ett rösträttsförslag från den nuvarande regeringen.

Den förste ärade talaren utvecklade, hurusom demokratien komme att, efter förslagets genomförande, gå fram såsom en allt förhärjande flod. Han såg dessa inskränkningar såsom något, som inom kort skall sköljas bort. Jag för min del kan icke se saken på det sättet, utan fruktar, att dessa inskränkningar, som nu resas i en lång rad, komma att visa sig äga stark lifskraft, ehuru de visserligen icke tillhöra den allmänna, lika och direkta rösträtts grundtanke. Det streck t. ex., som här i propositionen står kvar i form af utskyldsstreck — särskildt det kommunala — är ju en kvarleva från censusgrundsatsens tid, men den kvarlevan blir helt visst icke lätt att skaffa ur världen, om förslaget skulle komma att antagas. Höjningen af åldersstrecket skär från rösträtten bort medborgare, som nu äga den — ja, jag behöfver icke räkna upp dem, alla dessa inskränkningar, som ju äro förknippade med förslaget och skilja det från den gamla folkfordran på allmän, lika och direkt rösträtt.

När den förste talaren vidare betonade, att det efter hans mening icke skulle varsla godt, att det redan nu talades från stockholmsbänken om intresse för landtarbetarnes ställning, så vill jag i anledning däraf säga, att den kärleken ingalunda är någon ny tillsats för det parti, som jag representerar här, den kärleken har partiet haft från början. Men när jag säger detta, vill jag på samma gång framhålla, att det synes mig vittna om en besynnerlig uppfattning hos herr Kjellén att så där skarpt ställa mot hvarandra bondeklassen och den fattigaste befolkningen på landsbygden. När vi häromdagen hörde herr Sjö tala å de fattigas, de verkligt arbetandes och betrycktas på landet vägnar, så fattade vi det väl, som om han närmast menade just den klass, hvars representanter sedan länge talrikt sitta i denna kammare. Jag trodde icke, att man kort efteråt skulle få höra från lika konservativt håll en skiljemur på detta sätt uppresas mellan olika grupper af betryckta och betungade ute på landsbygden.

Remiss af en proposition.
(Forts.)

Hvad därefter beträffar den svartmålning, som sedan gjordes, huru bondeklassen var dödsdömd, därigenom att de industriorter, som uppkommo här och där i landet, reducerade dess inflytande, vill jag redan nu fråga: menar då den förste ärade talaren, att det icke inom den folkvalda Andra Kammaren skall synas en återspeglung af den förskjutning i vårt samhälle, som försiggår i och med det att industrien tränger fram till en alltmera dominerande plats i samhällslifvet? Det ligger väl i sakens natur, att denna utveckling också skall afspegla sig i Riksdagen; den har redan börjat göra sig i någon mån, och det är gifvet, att så ock kommer att ske i framtiden. Men den tro, som han hyste om den djupa, starka motsättningen mellan å ena sidan industriarbetarens intressen och å andra sidan intressena hos den befolkning, som sysslar med jordbruk, kan jag ingalunda dela. Jag tror, att båda dessa klasser hafva så många gemensamma intressen, t. ex. i fråga om en sund demokratisk statshushållning och hela den utveckling, som bekämpar den verkliga fienden för dem båda, kapitalismens fara, att de, äfven om de nu delvis stå oförstående mot hvarandra, med tiden komma att finna hvarandra.

För öfrigt är det klart, att för den, som liksom jag betraktar utvecklingen under demokratiens synvinkel, det skall se ut, som om vi mer och mer närmade oss ett samhälle, som gifver rättvisa åt *alla* människor, och där icke några härskande klasser stå i spetsen för samhället och taga lejonparten af dess fördelar. Om nu utvecklingen verkligen går till en utjämning af människornas inbördes förhållanden i långt större mått, än vi för närvarande se rundt omkring oss, kan man icke med sådan förskräckelse och veklagan se, att den ena eller den andra samhällsklassen något skjutes tillbaka, utan bör i stället med förtröstan motse den framtid, som nu förestår. Man skall se ett nytt samhälle rycka fram mer och mer och historiskt utveckla sig ur det nu bestående och just genom en verk-

Remiss af en
proposition.
(Forts.)

ligt demokratisk rösträtt kunna utveckla sig utan våldsamma brytningar och utan skarpa slitningar till att alltmera förverkliga hvad som bör vara samhällsidealet: det är icke den ena eller den andra samhällsklassens herravälde, utan att vi komma fram till *allas likställighet* och ett *gemensamt arbete för gemensamt bästa*.

Jag har ansett lämpligt, att detta också sades, då den förste ärade talaren gick så bredt in på ämnet — på samma gång som hans betraktelsesätt syntes mig peka på, att den utveckling, som han nu förutsåg med en viss förskräckelse, dock var *oundviklig*, och den cirkulation, i klassernas framträdande, som han talade om, stod för dörren. När man har det betraktelsesättet, kan det då vara skäl att försöka hålla emot någonting, som så föres fram af samhällslagar, hvilka helt visst äro starkare än hvars och ens individuella sträfvan?

Herr Lindhagen: Herr talman! Blott några få ord!

Det nu framlagda regeringsförslaget innebär ju, såsom det själfv angifver, endast en kompromiss. Det är ju alltid så, att man måste i den praktiska politiken rätta sig efter förhållandena och kan omöjligt skapa det omöjliga. Äfven jag funer därför i viss mån förklarligt, att regeringen i sitt förslag ansett sig ha gått så långt, som man öfver hufvud kan vänta, att den nuvarande situationen kan tåla. Men om man således till äfventyrs måste vara beredd att taga ett sådant förslag och rösta för detsamma, så ligger däruti icke en uppfordran att också fördölja de åsikter man har i saken. Jag tror icke det är ens opportunt att så försumpa partierna, att det blir en fullständig censur på sanningen. Jag tror tvärtom, att utvecklingen går riktigare och bättre framåt, om hvar och en, oafsedt de kompromissförslag, han kanske nödgas biträda, dock öppet säger hvad han har för uppfattning i själfva saken.

Jag vill taga ett exempel på hvad jag menar. I Finland, denna utpost i öster för gammal svensk kultur, har folket nära på stått vid randen af nationell förintelse. Hvad inträffade då? Jo, att det gick som en inspiration genom folket, att alla med lika rätt tillhörde samma sambälle, att de alla behöfde hvarandra, och att därför inga småaktiga uträkningar finge skymma bort dessa enkla sanningar. Och då enade sig — såvidt man nu vet — hela det finska folket om allmän rösträtt för män och kvinnor vid fyllda 21 år utan några särskilda garantier.

Huru förhåller det sig i detta ögonblick med det gamla moderlandet? Värnplikten mognade ju folket för talet om den allmänna rästrätten; borde icke senare tiders tilldragelser mognat folket också för samma rösträtts genomförande? Det talades åtminstone under urtimans dagar så vackert och stort om fosterländskhet, om den inre utvecklingens kraf och om folklig samling och huru hela nationen skulle taga nya tag. Men huru förhåller det sig nu? Till hvilket resultat hafva vi nu kommit? Jo, alla söka vi bibehålla ställningen

*Remiss af en
proposition.
(Forts.)*

oförändrad, alla vilja vi gå våra gamla vägar, alla räkna vi ut, att vi icke må komma för långt bort från de vägar, vi äro vana att gå fram på. Och hvad särskildt rösträtten angår, frambära vi alla våra gamla förslag mer eller mindre obetydligt modifierade, i st. f. att enhvar och alla borde komma fram med hela nationen. Endast på detta sätt hade rösträtten kunnat leda till ett verkligt genombrott och blifva en utgångspunkt för nya och skickelserika framsteg i utvecklingen.

Det viktigaste och mest väsentliga afsteget från den allmänna rösträtten är uteslutandet af kvinnorna. Jag skall nu icke inlåta mig på att motivera, hvarför kvinnorna böra hafva rösträtt. Man säger, att kvinnorna icke äro mogna för saken, att de böra hålla sig till sin kallelse eller att de skola få rösträtt sedermera, när männen erhållit sådan. Jag vill häremot endast erinra, att de, som äro minst mogna för den kvinnliga rösträtten, äro ofta de, som äro ledare för de politiska partierna, icke minst liberalerna och socialdemokraterna. Den verkliga allmänna rösträtten har icke slagit igenom såsom en folklig fråga hos något vänsterparti. De flesta stå af olika anledningar ganska främmande för densamma. Beträffande kvinnornas kallelse, så är det ej meningen, att de skola öfvergifva sina dagliga sysselsättningar lika litet som männen sina, därför att man vill gifva dem ett inflytande på de lagar, under hvilka de skola lyda. Meningen är tvärtom att bereda dem möjlighet att skapa bättre förutsättningar för utförandet af deras kallelse. Och hvad angår förespeglungen att kvinnorna skola tillerkännas rösträtt efteråt, så svara de — med full rätt synes det mig — att det är just *nu* de vilja hafva den för att omsider få börja att göra sin insats i det nationella arbetet. De veta dessutom mycket väl, att detta icke är något allvarligt och uppriktigt menadt anbud.

I jämförelse med detta undantag från den allmänna rösträtten äro de andra föreslagna inskränkningarna visserligen af mindre betydelse, men de framstå dock i och för sig såsom särdeles stridande mot den verkliga allmänna rösträttens princip. Jag skall icke närmare ingå på en granskning af dessa begränsningar, jag vill endast erinra, att tanken på rösträtt för kvinnorna leder ytterligare till den skarpaste kritik af dessa rösträttsstreck. Vill man bereda väg för den kvinnliga rösträtten, så bör man följaktligen icke upptaga sådana garantier, som alltid skola spärja kvinnornas kraf. Exempelvis utskylds- och fattigstrecken. Dessa äro i och för sig fariseiska, i synnerhet det sista, men komma kvinnorna med, finner man, att de blifva alldeles ohållbara. Skall sålunda den hustru, hvars man icke betalat sina utskylder, få rösta, eller skall man införa en sådan fiktion, som att den man, hvilken icke betalar sina utskylder, drager med sig sin hustru i rösträttslöshet? Och värnpliktsstrecket, denna konstruktion, som en gång uppfanns? Hur användes icke äfven detta för att sätta krokben för kvinnornas kraf? De män, som äro odugliga till värnplikt, de få i alla fall medborgerliga rättigheter,

Remiss af en proposition.
(Forts.)

men kvinnorna vill mången förmena att få komma med, emedan de icke kunna fullgöra värnplikt. Man besinnar därvid icke, att kvinnan på sitt sätt såsom moder fullgör en värnplikt, som är mycket svårare än mannens.

Jag vet nu mycket väl, att jag talar om inopportuna saker. Det synes icke vara värdt att drömma om, att något af detta skall kunna genomföras. Regeringen har också i själfva verket tolkat det nuvarande läget på det sätt, att det är otåligheten och ledan vid rösträttsfrågan, icke någon medryckande hänförelse, som skall föra fram den till lösning. Och jag befarar, att regeringen härutinnan har rätt.

Dock har jag trott, att de synpunkter, som jag nu framhållit, icke borde komma alldeles till korta vid detta tillfälle. Och det skulle vara ganska intressant, om konstitutionsutskottet i sitt betänkande skulle vilja ingå på en förklaring af sammanhanget mellan den nuvarande rösträttsinstitutionen och de stora ord, som föllo under urtimadagarna och valtiderna år 1905.

Häruti instämde herr *Warburg*.

Vidare anfördes ej. Kammarerna beslöt att hänvisa ifrågavarande proposition jämte de i anledning af densamma nu afgifna yttrandena till konstitutionsutskottet.

§ 5.

Härefter öfverlämnades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

om upplåtelse under äganderätt till nobelstiftelsen af visst område af lägenheten Djurgårds-Freskati; och
angående pension å allmänna indragningsstaten åt vaktmästaren hos länsstyrelsen i Jönköpings län Karl Johan Jansson.

§ 6.

Vid föredragning härupå af herr *J. R. Kjelléns* vid kammarens sammanträde den 24 innevarande februari framställda och då bordlagda anhållan att till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena få framställa ett spörsmål blef denna anhållan af kammaren bifallen.

§ 7.

Efter föredragning vidare af de på kammarens bord hvilande motionerna hänvisades:

herr *A. F. Vennerstens* motion, n:o 131, till statsutskottet;

herr *E. P. W. Röings m. fl.* motion, n:o 132, till kammarens tillfälliga utskott n:o 3;

herr *E. G. H. Åkerlunds* motion, n:o 133, till kammarens tillfälliga utskott n:o 4; och

herr *C. R. Johanssons* i Jönköping motion, n:o 134, till statsutskottet.

§ 8.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtande n:o 10, Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande n:o 2 och Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 3.

§ 9.

Anmäldes och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 25, till Konungen, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående förslag till bestämmelser om rätt att fullfölja talan mot kyrkoråds och skolråds beslut.

§ 10.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande, n:o 2, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af §§ 39, 41, 42 och 43 regeringsformen äfvensom väckt motion om ändring af §§ 39 och 43 regeringsformen; och

bankoutskottets memorial n:o 3, angående afskrifning af osäkra fordringar vid riksbankens afdelningskontor i Göteborg, Malmö, Jönköping, Kalmar, Västerås och Växjö.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *A. Henricson* under 4 dagar från och med den 28 februari och herr *A. J. Hagström* under 2 dagar från och med den 2 mars.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,48 e. m.

In fidem

Herman Palmgren.